

בלבבי

מקור הבכי בנפש האדם

בלבבי משכן אבנה

השיעורים של הרב זמנים ב"קול הלשון"

073.295.1245 | ישראל | 718.521.5231 USA

בלבבי

מקור הבני בנפש האדם

ספר בלבבי משכן אבנה חלק ט' - פרק ז' (תשס"ז)

- ב "בניה של חינם" - מאוצר מתנת חינם
- ג "בנה תבכה בלילה" - מהנקודה הבלתי מושגת
- ד סוד ה"אמונתך בלילות" - אמונה בסתירות
- ו הסתירות - עצם צורת בנין האדם
- ז בני במדרגה הגבוהה - בני המגיע מן השמים
- ח כח העונג כולל בתוכו את השמחה והבני בבת אחת
- ט היסורים - למעלה מהשגת בן אנוש!
- י גם לחיצוניות של ת"ב אין מקום מצד הדעת

"בניה של חנים" - מאוצר מתנת חנים

"על זה היה דוה לבנו על אלה חשכו עינינו, על הר ציון ששמים שועלים הלכו בו" (איכה ה, יז). וידוע המעשה המובא בגמ' (מכות כד), ברבי עקיבא וחבריו ש"היו עולין לירושלים. כיון שהגיעו להר הבית, ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין ורבי עקיבא מצחק".

והנה, כשם שהיתה שם מחלוקת בין חכמים לרבי עקיבא, ו"אלו ואלו דברי אלקים חיים" - כן בנפש האדם קיימים שני כוחות אלו: "הם בוכים והוא מצחק" - כח של "בוכים" וכח של "מצחק"!

מהו שורש הבכי ומהו שורש הצחוק באותה בחינה ממש?
כפי שכבר הוזכר לעיל, "יושב בסתר עליון" הכוונה שקוב"ה יושב בסתירה, וסתירה כוללת שתי משמעויות - סתירת בנין, ודברים הסותרים זה את זה.

בחורבן בית המקדש, סתירת הבנין היתה ההתראות בפועל, ובהכרח שבמקום שהסתירה של הבנין היא בגילוי כל כך, גם הסתירה של 'דברים הסותרים זה את זה', יש לה גילוי ברור, גילוי מובהק.

"הם בוכים והוא מצחק" זו תולדה מעצם סתירת הבנין, וכמו כן "הם בוכים והוא מצחק" אלו הם דברים הסותרים זה את זה. כשהדבר מתראה בכמה נפשות - יש לנפש בזה יותר ניחא, אבל כשבנפש עצמה ישנם שני הכוחות - כח הבכי וכח המצחק בבת אחת - אלו שני דברים הסותרים זה את זה!

ט' באב הוא הכח שמתגלה בו ה"הם בוכים והוא מצחק", יש בו גילוי לשניהם בכפיפה אחת, וכפי שנבאר. חז"ל מלמדים אותנו, שהשורש של ט' באב הוא חטא המרגלים, ולכן הוקבע יום החורבן דוקא ליום ט' באב: "ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא. אמר רבה אמר רבי יוחנן: אותו לילה ליל תשעה באב היה. אמר להם הקב"ה: אתם בכיתם בכיה של חנם - ואני קובע לכם בכיה לדורות". כאן גילו לנו חז"ל את שורש הבכי על חורבן בית המקדש, שהוא נקרא "בכיה של חנים".

והנה מצד ההסתכלות החיצונית, ההלכה היא ש"על בשורות טובות אומר: ברוך הטוב והמטיב, ועל בשורות רעות אומר: ברוך דיין האמת" (ברכות נד ע"א), כלומר: הטוב מוליד שמחה, הרע מוליד עצבות.

אך יותר בעומק, "כל דעביד רחמנא לטב עביד" (ברכות ס ע"ב), ולעיתיד לבוא נברך גם על הרע "הטוב ומטיב", כי שניהם שווים. אם כן, לכאורה המבט של "הם בוכים" הוא מצד המבט של העוה"ז, והמבט של "רבי עקיבא מצחק" הוא מבט מצד העתיד. אין כאן, אפוא, סתירה. זוהי שאלה של זמנים: בזמן הזה מברכים "ברוך דיין האמת", ולעיתיד לבוא נברך "ברוך הטוב והמטיב".

אבל באמת, דברים סותרים זה את זה זוהי התכללות של שני דברים בבת אחת, וא"כ גם מצד הבחינה של רבי עקיבא גופא, ישנה בחינה של "הם בוכים"! כלומר, אין הכוונה שמצד רבי עקיבא יש רק מצחק ומצד חכמים יש רק בוכים, אלא גם מצד המבט של העתיד ישנם שני החלקים: "הם בוכים והוא מצחק".

אין אלו שני דברים נפרדים, אלא יש כאן מהלך של התכללות ההווה בעבר ובעתיד, וממילא זהו מבט של עתיד שכולו טוב - ואעפ"כ יש מקום לבכי!

והדברים מופלאים לכשעצמם: מצד המבט של העתיד, שאז גם על הרע אומר הטוב והמטיב, א"כ מה מקום יש לבכי?

כאן באו חז"ל וגילו לנו את הסוד: "אתם בכיתם בכיה של חנים". לכאורה, במבט הפשוט נראה, שבכי על חורבן בית המקדש איננו בגדר "בכיה של חנים". ודאי יש על מה לבכות: חרב הבית, נסתלקה השכינה וכו'. אבל חז"ל מגלים לנו, ששורש הבכי נקרא "בכיה של חנים". לא בכי מחמת סיבה ומסובב, שחורבן מוליד בכי, אלא שורש הבכי כמות שהוא בעצמו, הוא למעלה מנקודת חורבן הבית! בכי ממקור עליון יותר, משורש עליון יותר. וחז"ל הגדירוהו כ"בכיה של חנים".
מה פשרם של דברים?

בדברי חז"ל מצאנו את המושג "מתנת חנים": "כך אמר הקב"ה למשה: וחנותי את אשר אחון אמר לו מי שיש לו בידי ורחמתי במדת רחמים אני עושה עמו, ומי שאין לו בידי, וחנותי - במתנת חנם אני עושה עמו" (דברים רבה ב, א).

מתנת חנים זו הנקודה שהיא למעלה מעולם השכר, למעלה מעולם העבודה. ממילא, אם אין שם עבודה, אין שם שכר, ואין גם פגם, חטא ועוון. כי אם יש חטא ויש עוון - יש דין ויש דיין, יש שכר ויש עונש. אבל באותה נקודה עליונה הנקראת "מתנת חנים", שהיא למעלה מהנגיעה של פעולת הנבראים שיכולים להשפיע ולפעול - שם כביכול הקב"ה מנהיג את עולמו כשלעצמו, בלי התערבות מעשה הנבראים, וממילא שם שייך מהלך של מתנת חנים.

מאותו היכל יוצאת גם ה"בכיה של חנים". ישנו עולם הנקרא "חנים", ובו ישנה "מתנת חנים" וכמו כן "בכיה של חנים". שורש בכי זה, אינו מצד המעשים והפעולות. זהו עולם עליון יותר, גבוה הרבה יותר.

"בכה תבכה בלילה" - מהנקודה הבלתי מושגת

"בכה תבכה בלילה ודמעתי על לחיה" (איכה א, ב). דרך הבוכים שבוכים בלילה, כמו שאמרו חז"ל. "להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות" (תהלים צב, ג), עיקר האמונה טמון בנקודת ההסתרה, בחושך. אם כן, "בכה תבכה בלילה" פירושו שהבכי, שורשו מעולם של חושך, מעולם של הסתר. באותה נקודה שהעיניים מפסיקות לראות - בנקודה זו הן נחסמות ומורידות דמעות, ואז מגיע המצב של "בכה תבכה בלילה".

נקודת החושך היא נקודת הבכי. "אותי נהג ויולך חושך ולא אור" (איכה ג, ב). בכי הוא מאותו מקום של "ישת חושך סתרו" (תהלים יח, יב). החושך שלמעלה מן האור הוא המקום שממנו שורש הבכי. הבכי ששורשו כ"ב, הוא כנגד כ"ב האותיות של הכ"ב אורות, ובביטול של ההארה הזו - וכפי שהמגילה מסודרת בסדר של א'-ב' [חלק מהפרקים] - שם טמון גילוי ההתבטלות כביכול של האותיות, התבטלות האורות, וגילוי ה"חושך ולא אור".

"בכה תבכה בלילה", הכוונה שהבכי מגיע מאותה נקודה שאין בה השגה, אין בה תפיסה, ואין בה אחיזה. מאותה נקודה של "אתם בכיתם בכי של חנים".

"בכיה של חנים", כפי שביארנו, הכוונה היא, שבמקום ששכרו של האדם מגיע מצד הפעולה - שם מגיעה נקודת ההשגה שלו, ועל כן הוא מקבל על פעולתו שכר. היכן שמסתיימת נקודת ההשגה - שם זהו אוצר מתנת חנים.

אוצר מתנת חנים אינו במקרה חנים. הוא חנים מצד עצמותו, שלא שייך לקבל אותו בשכר, כי לנברא אין נגיעה והשגה מצד עבודתו בעולם זה, במעלת מדרגה זו. זהו אותו עולם שלמעלה מתפיסת הנבראים בעצם, ובהכרח שאפשר לקבל אותו רק מצד מתנת חנים.

הנהגת מידה כנגד מידה - כלומר שכר ועונש - מתייחסת לפעולות האדם, לאופנים שנברא יכול לתפוס ולהשיג. מה שאין כן האוצר מתנת חנים - זוהי מתנה שאדם מקבל ואין לו בה שום שייכות ותפיסה, ובהכרח, אפוא, שהיא לא מגיעה לו מכח עצם הפעולות שלו.

"אתם בכיתם בכיה של חנים" פירושו, שהסוד של הבכי שבוכים בתשעה באב הוא למעלה מן השכל, למעלה מהתפיסה ולמעלה מהבנת בן אנוש!

אי אפשר להבין בשכל האנושי למה צריך לבכות בתשעה באב. ואף שודאי חרב הבית וכו', אך כשאדם קובע באמיתות לבבו פנימה באמונת אומן ש"כל מאן דעביד רחמנא לטב עביד", הרי שאם "לטב עביד", מה מקום יש לבכי?!

"רבי עקיבא מצחק". איך, אם כן, הוא בכה בתשעה באב?

כאן מגיע הסוד הגדול של האמונה! רבי עקיבא מצחק והם בוכים אלו לא שני דברים. אותו ר' עקיבא ש"מצחק", גם בו קיימת הבחינה של "הם בוכים", אלא שאין הבנה ואין השגה להבין מפני מה יש מהלך של הם בוכים. זוהי אותה נקודה של "ישת חושך סתרו", נקודה שאין מקום להבינה! כי אכן מה מקום יש לבכי כאשר כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד!

סוד ה"אמונתך בלילות" - אמונה בסתירות

ננסה קצת לבאר את שורש הבכי במקורו.

בכי נולד באותה נקודת חסר של עצבות ומרירות בנפש, והעצבות כה חזקה, שהיא מתפשטת בבכי. "עצבים" כידוע זו עבודה-זרה. סוד הכפירה הוא סוד העצבות, סוד העצבים. ובאמת, יש להתבונן: כיון

שהוא ית' אמת ופעולתו אמת, והוא ברא את העבודה-זרה בעולם, אם כן, מהו סודו של הרע? יתירה מזו, ידועה דרשת חז"ל "טוב זה יצר טוב, טוב מאד זה יצר הרע" (ב"ר ט, ז), שכן הקב"ה ברא את הנבראים, והוא אמת ופעולתו אמת, וא"כ מובן היטב שהכל אלוקות, והכל לטוב. אבל אם כן, איך אפשר לקרוא לדבר זה "רע"?

הקב"ה בעצמו כבר העיד כי "יצר לב האדם רע מנעוריו" (בראשית ח, כא), ואף שלמה המלך קרא תגר על כל מעשה בראשית ואמר: "הבל הבלים הכל הבל!" הכיצד? הרי הקב"ה ברא את הכל. הבל כיצד ורע כיצד?

אלא שכאן מגיע הסוד של "אמונתך בלילות", וטמון בזה עומק לפנים מעומק!

"אמונתך בלילות" כפשוטו, הכוונה להאמין שהכל לטובה. אבל אחרי שאדם מאמין שהכל לטובה, מגיעה אמונה עמוקה יותר - "אמונתך בלילות"! הוא מאמין שאף שזה טוב - זה רע, והוא מאמין שאף שרבי עקיבא מצחק, יש גם מהלך של "הם בוכים", והוא מאמין שאף שקוב"ה ממלא כל עלמין, מסובב כל עלמין, בתוך כל עלמין - עם כל זאת יש חלל שהוא כביכול פנוי מיניה. ואכן זהו תרתי דסתרי מיניה וביה,

שאם הוא ממלא ומסובב כל עלמין והוא ברא גם את החלל הפנוי ממנו ית', א"כ היכן יש חלל פנוי? אבל אם אין מקום לחלל פנוי, הרי ח"ו אין תורה ואין נבראים, והכל ח"ו טעות!

אבל האמת היא שפועל אמת שפעולתו אמת, וזוהי האמונה בסתירה, וכפי שהארכנו לבאר לעיל. אדם מאמין שלית אתר פנוי מיניה ואין עוד מלבדו כפשוטו, ומצד שני הוא מאמין שיש חלל פנוי ויש נבראים. וסוד החלל הפנוי הוא סוד שורש הע"ז, סוד הכפירה, סוד העצלות, סוד העצבים, ושם מושרשת נקודת הבכי של תשעה באב, ונקודת סוד הצמצום של החלל.

אם אדם מאמין שאין עוד מלבדו, ופועל אמת שפעולתו אמת וכל מאן דעביד רחמנא לטב עביד - אין מקום לצער, אין מקום לבכי. אבל האמונה, כפי שביארנו, כוללת את הגבול ואת הבלתי בעל גבול גם יחד. כשם שמאמינים שאין עוד מלבדו והוא ית' אין סוף, כך מאמינים שיש בריאה ויש גבול ויש סוף. ומאותה אמונה שיש גבול ויש חלל ויש צמצום - משם מגיעה נקודת הבכי של תשעה באב.

במילים "אתם בכיתם בכיה של חנים", מונח השורש העמוק של הבכי. מצד האמונה שאין עוד מלבדו וכל מאן דעביד רחמנא לטב עביד, בעצם לא מובן מה מקום לבכי יש? הרי הכל לטובה, וכשם שהבנין היה לטובה כן החורבן הוא לטוב. אבל כאן מגיע סוד האמונה, שצריך להאמין שהחורבן הוא רע, וצריך לבכות על החורבן מכח האמונה שהבכי הוא בכי אמיתי. ישנו חסר וישנה כביכול מניעה בהתגלות הבורא בכך שהבית אינו בנוי.

שלמה המלך כבר אמר: "הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך אף כי הבית הזה אשר בניתי" (מ"א ח, כז), ועם כל זאת אמר הקב"ה ששלמה המע"ה: "הוא יבנה בית לשמי" (ש"ב ז, יג). הכיצד? הן לכאורה זו סתירה מיניה וביה? מצד אחד "השמים ושמי השמים לא יכלכלוך" זו האמונה בבלתי בעל גבול, ומצד שני, ה"אכן אתה תבנה בית לשמי" זו האמונה בגבול, האמונה שהקב"ה איוה למכון לשבתו, הקב"ה יצר כביכול מקום מוגדר ששם הוא נמצא. ואף שזו אכן סתירה מיניה וביה, שאיך הבלתי בעל גבול ישכון בגבול? אבל כאן סוד האמונה!

נמצא, שלא רק מצד חורבן הבית בלבד מוכרחים להגיע לאמונה בצמצום, אלא בעצם הבנין של הבית מונחת האמונה בצמצום, והאמונה בחורבן היא שנחסר לנו הגילוי שמצד הצמצום.

כלומר, הבריאה בנויה בשתי מערכות: אין עוד מלבדו, אין סוף, מצד הבלתי בעל גבול, ומצד זה - כל מאן דעביד רחמנא לטב עביד, אין שום מקום לצער ולבכי, הכל שמחה, וזהו "רבי עקיבא מצחק". ויחד עם זאת יש לנו אמונה בגבול, ומצד זה יש מקום לחורבן הבית ויש מקום גם לבכי.

בעומק, הבכי מגיע מצד האמונה שהגבול נכלל בבלתי בעל גבול. כי מצד האמונה שכל מאן דעביד רחמנא לטב עביד ששורשו בבלתי בעל גבול, אין מקום לבית ואין מקום לחורבן. כלומר, לא רק שאין חורבן, אלא אין מקום בשורש לבנין הבית ואין מקום לחורבן.

אבל מצד האמונה שהגבול נכלל בבלתי בעל גבול, וכשם שהבלתי בעל גבול אמת כן הגבול אמת - אכן יש ענין בבית ויש חסר בחורבן.

עלינו לדעת ש"הם בוכים והוא מצחק" אלו לא שני עולמות, אלא עולם אחד ממש. הוא מצחק מצד בחינת הבלתי בעל גבול, והם בוכים מצד בחינת הגבול.

הסתירות - עצם צורת בנין האדם

כאן צריך להגיע לנקודה עמוקה מאד בעבודה הכללית של האדם. כידוע, האדם מורכב מ"אור פנימי" ו"אור מקיף". ובלשון יותר פשוטה: ה"וידעת היום" הוא האור המקיף את האדם ונמצא מחוצה לו, ואילו ה"והשבות אל לבבך" זהו האור הפנימי, ההשגות המושגות בתוך הלב פנימה.

כדוגמא שבדבר: אדם משיג בשכלו ש"כל מאן דעביד רחמנא לטב עביד", ועם כל זאת כשמגיע לכלל מעשה, הוא חש צער. ישנה כאן סתירה בין השגת הלב לידיעת המח: המח משיג לכאורה מה שאנו קוראים "אמת". הוא יודע ש"כל מאן דעביד רחמנא לטב עביד". ועם זאת, הלב משיג הפוך! ובפשטות אנו תופסים שעבודתנו היא להשיב אל הלב את האמונה, וודאי שכל זה אמת. אבל ישנו סוג נוסף של עבודה, עמוק יותר. ה"וידעת היום" אלו המקיפים, זהו השורש במקיף, בעיגול, בבלתי בעל גבול, כפי שביררנו. וה"והשבות אל לבבך" זהו האור הפנימי, הקו הישר המושג לאדם שהוא הגבול.

הכח של הבלתי בעל גבול והכח של הגבול נמצאים במוחו ובלבו של כל אדם ואדם. כח הגבול נמצא בלבו, וכח הבלתי בעל גבול נמצא [ביחסיות למה שהוא משיג ומושרש בו], ב'מקיפים' שלו, ב'מוחין' שלו. ודאי שראשית העבודה היא "וידעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא האלקים... אין עוד", אבל עם זאת צריך להבין שכשם שאנו מאמינים שה"וידעת היום" הוא אמת, כך גם השגת הלב לפני שהופנם בו ה"וידעת היום", גם היא אמת!

זוהי נקודה עמוקה מאד. אדם תופס שהאמת היא אחת, ואם בשכלו הוא משיג אמת אחת והלב משיג אחרת, הרי שהאמת נמצאת רק במח, ואילו הלב אינו משיג את האמת. אבל באמת אינו כן! "ישת חשך סתרו", כל הסתר שדיברנו עד כה, נמצא אצל כל אדם ואדם בנפשו, והוא חי יום עם סתירות; המח תופס כך, והשגת הלב תופסת אחרת. אלא שבפשיטות נראה לנו שעלינו להשוות את השגת המוחין להשגת הלב וליישב את הסתירות, וגם זה אמת.

אבל בעומק, הרי לעולם המוחין הם למעלה מהשגת הלב, וא"כ תמיד חי האדם עם סתירות, אלא שעבודת האדם להתאים את הלב למח, ואז הוא מקבל מוחין חדשים ונוצרת אצלו שוב סתירה. נמצא, שעצם צורת בנין האדם היא סתירה. המוחין במדרגה אחת, והלב במדרגה אחרת. ה"רצוא" בנקודה אחת, וה"שוב" בנקודה שניה. ועלינו לדעת שסתירה זו שאנו מדברים עליה אינה סתירה רק ביחס הכללי, אלא שזוהי המציאות הפנימית של כל יחיד ויחיד!

וכשאדם אינו תופס את סוד הסתירה, קשה לו מאוד! פעם רואה שהוא כאן, פעם רואה שהוא שם. אבל עליו לדעת נאמנה, שכשם שהמוחין אמת כך הלב אמת, והסתירה הזו, היא היא צורת הבנין בעצם! עתה נבין, כי גם כאשר אדם מאמין ש"כל מאן דעביד רחמנא לטב עביד", עם כל זה הוא מסוגל לבכות. ולמה? כי המקיפים - המוחין - מאמינים בזה, ואילו הלב אינו מאמין. הלב, מצד השבירה, אכן נמצא למטה מהשגת האמונה, אבל בעומק, בשורש השורשים של הדבר, בכיו של הלב הוא מצד "אתם בכיתם בכיה של חינם"!

אין זה דבר מקרי שדוקא הלב בוכה. ודאי שראשית העבודה היא "וידעת היום והשבת אל לבבך", אבל צריך לדעת שהשורש של הלב הוא בנקודה השווה להשגת המח. וכשם שהמוחין אמת - כל מאן דעביד רחמנא לטב עביד - כך גם כשאדם בוכה ברגע של צער, הוא בוכה מחמת "אתם בכיתם בכיה של חנים", שהוא סוד האמונה בגבול, כפי שביררנו. אלא שכאשר האדם משייך את הבכי שלו לקליפה, לשבירה, לחוסר האמונה - הרי שכך באמת הוא נתפס. אבל כאשר יאמין אדם שהבכי המגיע מלבו, הוא מצד השורש של "אתם בכיתם בכיה של חנים", הרי העלה בעצם את מדרגת הלב שלו למוחין. זהו סוג חדש של עבודה כיצד להשוות את מדרגת הלב למדרגת השכל.

בכי במדרגה הגבוהה - בכי המגיע מן השמים

בצורה המעשית של הדברים, ישנם שלשה אופנים כיצד אדם בוכה בכי, ושנים מהם הינם בכי של אמת, ונבאר.

המדרגה הנמוכה ביותר בענין, היא הבכי הנובע מחמת חוסר אמונה כפשוטו. מדרגה גבוהה יותר היא, כשאדם בידיעת השכל יודע שכל מאן דעביד רחמנא לטב עביד, ועם כל זאת הוא יודע שישנה גם מצוה לבכות - כגון על חורבן הבית - ואז הוא מנסה להסיח דעת מהאמונה ועי"ז מגיע לבכי.

וכן מסופר על הצדיק מקומרנא זצ"ל, שבמיתת בנו רח"ל הסיח את נפשו מהדבקות בקב"ה, כי אילו היה דבוק בו ית', לא היה מרגיש כלל צער מהמיתה, ומחמת שהבין שרצונו ית' שיצטער, הסיט את נפשו מהדבקות והאמונה, וירד למדרגת הלב שהיא הבכי.

אך למעלה מזה ישנה מדרגה נוספת, והיא כמו שביארנו לעיל, שהאדם מכח הדבקות וההתקשרות לקב"ה הוא מגיע למצב של בכי, אך הוא בוכה ואינו יודע למה הוא בוכה! הבכי במדרגות הקודמות הוא בכי של הבנה, בכי של דעת - או מצד השבירה לגמרי, או מצד האמונה שצריך לבכות - אבל המדרגה העליונה בבכי הוא בכי המגיע מן השמים!

בכי מן השמים הוא אותו בכי שאינו מגיע מצד השגת האדם כלל, אלא הוא בוכה ואינו יודע למה בוכה. זהו בכי מצד ה"לא ידע" הנובע מכח ההתקשרות בשורש לחיבור של הגבול והבלתי בעל גבול, וכשם שהבלתי בעל גבול אמת, כך הגבול אמת.

אבל כל זאת בתנאי שנפשו מקושרת באמת לחי החיים והוא כולל את הגבול בבלתי בעל גבול. או אז ישנו מהלך של "הם בוכים והוא מצחק" בבת אחת; הם בוכים מצד הגבול והוא מצחק מצד הבלתי בעל גבול ושניהם נכללים בבת אחת, כי הגבול והבלתי בעל גבול "כהדין קמצין דלבושיה מיניה וביה", אין נפרדות, יש אחדות פשוטה. השמחה והצער, הבכי והשמחה כרוכים זה בזה.

ובעומק יותר מצד ההתכללות הגמורה, האחדות הפשוטה, אי אפשר לשייך את הבכי לגבול ואת השמחה לבלתי בעל גבול דייקא, כי הכל אחד ממש!

התפיסה שיש רבי עקיבא בפני עצמו ויש חכמים לעצמם, יש עולם הזה לעצמו ויש עולם הבא לעצמו, כאן בכי ושם שמחה, אצלם בכי ואצלו שמחה - תפיסה זו תפיסה של נפרדות. ההבנה בעומק היא, שהכל

"רזא דאחד", שהבכי שווה בשורשו לשמחה. אבל לא בכי מצד הדעת, כי בכי מצד הדעת אין לו מקום כלל, שכן "כל מאן דעביד רחמנא לטב עביד", אלא זהו בכי שלמעלה משורש השגת הנבראים. כשם שאיננו יכולים להבין את סוד הצמצום, שהרי אם אין עוד מלבדו כפשוטו, איך יש צמצום? - כך בדיוק איננו יכולים להבין את סוד הבכי, שהרי הבכי הוא עצב, וזהו שורש העבודה-זרה שהיא הצמצום.

נח העונג כולל בתוכו את השמחה והבכי בבת אחת

בהלכות שבת ישנה הלכה, שאם הבכי עונג לו, מותר לו לבכות. ביו"ט ישנו איסור לבכות אלא אם כן זהו בכי של שמחה, געגועים, בכי דבקות, משא"כ בשבת נפסק בשו"ע שמותר לבכות בכי של עונג. ולא דוקא שמחה של דבקות, אלא גם בכי המוליד באדם רוגע וכדו', מותר לבכותו, כי עונג הוא לו [וכידוע שהשבת היא עונג, והיו"ט - שמחה].

כח העונג הוא אותו כח הכולל בקרבו גם את הבכי וגם את השמחה בבת אחת. שבת הוא יום שמחה, ועם כל זאת יש בו מקום לבכי שמוליד עונג.

יש כאן את נקודת ההתכללות, שהשמחה והבכי מתכללים זה בזה בשבת. אין נפרדות, ישנה אחדות אחת פשוטה, "רזא דאחד". הבכי והשמחה אינם שני דברים נפרדים, אלא הכל אחד! "כהדין קמצין דלבושין מיניה וביה", השמחה והעצבות, העצבים, הצמצום, הגבול והבלתי בעל גבול - "רזא דאחד".

פורים ות"ב - הראשית והאחרית של הביטול

"בחכמה יבנה בית ובתבונה יתכונן, ובדעת חדרים ימלאו כל הון יקר ונעים" (משלי כד, ג-ד). ראשית הבנין הוא ע"י המוחין - החכמה, הבינה והדעת - עד שבפועל נבנה הבית. החורבן יכול להיות מצד שני פנים: או מצד השורש העליון - מצד חורבן וביטול המוחין, או מצד ה"בפועל" שהבית נחרב.

זהו סוד הפורים ותשעה באב. על פורים נאמר כי לעתיד לבוא כל המועדים בטלים חוץ מפורים. מדוע? כי שם טמון אורו של משיח, האור של ה"לא ידע". בתשעה באב נולד משיח. מהי השייכות של שניהם? בשניהם ישנו חורבן! בפורים זהו חורבן של "עד דלא ידע", ביטול המוחין, ביטול ה"בחכמה יבנה בית וכו'", ובתשעה באב יש את הביטול של הפועל של הבית - חרב הבית בפועל. נמצא שבסך הכל, פורים ותשעה באב הם הראשית והאחרית של הביטול.

מצד החיצוניות, בתשעה באב ישנם דיני אבלות, אבל בעומק נולד בו משיח. מדוע? כי דוקא כאן טמונה נקודת הביטול של הגבול, וגילוי נקודת הבלתי בעל גבול.

אלא שאם כן, לכאורה היה צריך להיות תשעה באב יום שמחה, שהרי נולד בו משיח, ומדוע נוהגים בו דיני אבלות? ואם יש בו דין אבלות - מדוע דוקא אז נולד משיח?

כאן הדברים שדברנו: כשם שיש בלתי בעל גבול, יש גבול. ומצד בלתי בעל גבול - שהוא נעלם בגבול - ישנה שמחה בתשעה באב, כי חורבן הבית שארע בו נותן מקום לגילוי הבלתי בעל גבול. "הן השמים ושמי השמים לא יכלכלוך", בתשעה באב התגלה שאין מקום לבית!

אבל מצד הגבול - "אכן אתה תבנה בית לשמי". מי יבנה? - שלמה המלך ע"ה, החכם מכל אדם. כי המוחין הם הם הבונים את הבית! "בחכמה יבנה בית" ואכן הוא בנה בית. ובתשעה באב יש לבית זה חורבן, ומצד זה ישנה עצבות. ואם תשאל: זו האמת או זו האמת? התשובה היא: "יושב בסתר עליון"! כשם שיש אמונה בבלתי בעל גבול כך יש אמונה בגבול.

וביום זה של תשעה באב מתאחדים שתי הבחינות. לכל אחת משתי הסתירות הללו יש ביטוי משלה. מצד הבלתי בעל גבול אין לך יום של גילוי גדול מתשעה באב, כי תמיד הגבול כביכול הוא הלבוש לבלתי בעל גבול, הוא מעלים את הבלתי בעל גבול, אבל בתשעה באב שחרב הבית - אז נולד משיח, כי היה כאן גילוי לבלתי בעל גבול, התגלה כי אכן "השמים ושמי השמים לא יכלכלוך", אין מקום לבית. אבל מצד הגבול זהו יום של חורבן, יום של צער.

היסורים - למעלה מהשגת בן אנוש!

זהו סוד האבלות המבואר בפסוקים בפרשת יעקב שנתן לעשו עדשים שאין להם פה. מדוע אין להם פה? בפשוטו אין לו פה לדבר מפני תוקף צערו, אבל בעומק "דעת גנוז בפומיה", כמש"כ בתיקוני זהר. כידוע, במצרים הדעת היתה בגלות, וכשנגאלו הגיעו למדרגת "פה סח", נוצר גילוי לדעת בדיבור. ובאבלות, שמתבטל המוחין, מתבטלת הדעת - שם יש גילוי לנקודה העליונה יותר. אבל זוהי אותה נקודה שאין דיבור, אין דעת. אז מתגלה ה"לא ידע", מתגלה אורו של משיח.

גם הגאולה וגם הגלות, שניהם לשון "גל", כאן "גאל" ושם "גלה". זה עם "א", זה עם "ה", כמש"כ המהר"ל. אבל שניהם בבחינת גלגל, וזהו סוד העיגולים. יש גילוי לעולם העיגולים, לעולם של הבלתי בעל גבול, של ה"לית מחשבה תפיסא ביה", ומצד זה כולם שווים [שהרי זוהי בחינת העיגולים, כמו שזכרנו].

"הן אראלים צעקו חוצה", וביארו המפרשים שחורבן הבית הוא דבר שהדעת אינה סובלתו! כיצד יתכן שרחמי הקב"ה נותנים מקום לאכזריות כביכול וצער כה נורא לנבראים. אין מקום בשכל האנושי להבין את החורבן. אבינו אב הרחמן, איה רחמין? איה חסדך? הרי אפילו בשר ודם קשה להבין שיפעל כך, ק"ו מלך מלכי המלכים הקב"ה אב הרחמן - איך פועל הוא כך עם בניו?

נמצא, שמצד הגבול, מצד מידת הרחמים המוכרת לנו - אין לנו השגה איך יכולה להיות מציאות של חורבן, כי באמת החורבן הוא למעלה מנקודת הגבול המושגת לנו. ומה שאמרנו שהגבול הוא נקודת החורבן, הכוונה שהוא נותן מקום לבניית הבית לשמו של הקב"ה, אבל הגבול הוא חלק מהבלתי בעל גבול, הוא איננו נקודה עצמית של גבול.

כפי שאמרנו, גם הגבול עצמו הוא אמונה, לא ניתן להשגה, לא נתפס בשכל. כשם שהבלתי בעל גבול לא נתפס, כך גם בגבול אין לנו הבנה, כי הגבול הוא אמונה. "אין עוד מלבדו" וא"כ איך יש מקום לגבול? - בהכרח שזוהי אמונה! וממילא, על החורבן "אראלים צעקו חוצה", צעקו שאין לו מקום מצד השכל האנושי. ואכן אין מקום לכלום, אין אין לנו השגה לא בבנין, לא בחורבן ולא באין סוף. אבל יש לנו חיבור של דבקות ע"י התבטלות, ומצד זה יש לנו את ה"הוא מצחק והם בוכים"!

כל השאלות שיישאלו בעולם, כדוגמא: איך יש מקום לחורבן? מה שייך להבין את הצרות? התשובה עליהן אחת ויחידה: באמת לא שייך! אין מקום בשכל האנושי להבין זאת. כשקוראים את כל אגדות החורבן,

ורואים את כל הצרות שעברו עליהם באותה תקופה, וכן הצרות שבאו על הכלל-ישראל בתקופות מאוחרות יותר לאורך כל הדורות, עומדים ותמהים: וכי זהו בעל הרחמים!!? ודאי שבספרים ישנם הרבה תירוצים: שהרע מביא לטוב וכו', אבל סוף כל סוף אין הדעת סובלתם! איך אפשר לצער כל כך הרבה אנשים כל כך הרבה שנים? צריך להיות אכזר שבאכזרים - לפי התפיסה האנושית - כדי לצער כל כך הרבה!

באמת אין מקום להבין בדעת איך אפשר שיש ייסורים בבריאה, שיש רע, שיש חורבן! כל זה אבל מוליד לנו את ההבנה הפנימית שהשורש של הכל נמצא למעלה מהשגת הגבול, למעלה מהשגת הדעת האנושית. כשאדם מבין את כל זאת, הוא יודע שהצער של תשעה באב אינו מצד ההתחברות לגבול כפשוטו, אלא התחברות לנקודה הרבה יותר עליונה. זהו בכי שמגיע בלי דעת ולא בכי שמגיע מדעת.

גם לחיצוניות של ת"ב אין מקום מצד הדעת

כאן מונח עומק נפלא. בפשיטות, תשעה באב מתחלק לשניים: הפנימיות היא אורו של משיח, ה"לא ידע", והחיצוניות זו העצבות, החורבן, הדעת.

אבל כאשר מבינים שהחורבן עצמו אין לו מקום מצד הדעת, שהדעת אינה סובלת ענין זה כלל - כאן מבינים שבין הפנימיות שזו לידת משיח, ובין החיצוניות שזהו החורבן - שניהם בבחינת "לא ידע", ואין מקום לדעת כפשוטו כלל!

לא רק הפנימיות היא בבחינת "לא ידע", אלא גם החיצוניות נכללת בלא ידע, ואין מקום לא לפנימיות ולא לחיצוניות מצד הדעת האנושית.

נמצא אם כן, שבין החיצוניות של תשעה באב ובין הפנימיות של תשעה באב - הכל גילוי של הקב"ה. אין כאן העלם וגילוי כפשוטו, אלא אלו שני ביטויים של צורת גילוי של "לא ידע". המשיח הוא גילוי עצמי של "לא ידע" והחורבן הוא גילוי ע"י צורה של ייסורים שאין הדעת סובלתם, והוא מביא את האדם למצב של "לא ידע".

מצד השכל האנושי אין מקום לבית וגם אין מקום לחורבן! "הנה השמים ושמי שמים לא יכלכלוך", בשום הבנה שכלית לא ניתן לתפוס מה הכוונה "בית אשר תבנה לשמי".

"מעילי פילא בקופא דמחטא" (ב"מ לח ע"ב), "פילא" מלשון נפלא, מלשון פלא, ואותו מכניסים "בקופא דמחטא", איך אפשר לעשות זאת? "לא ידע"!

נמצא, שאף ש"בחכמה יבנה בית, ובתבונה יתכונן, ובדעת חדרים ימלאון", אבל עצם מציאות בנין הבית והשכנת הקב"ה בתוכו - זהו "לא ידע" גמור! וממילא בפועל יוצא שגם החורבן הוא "לא ידע". ובין גילוי משיח מצד הפנימיות ובין החורבן מצד החיצוניות, אין להם מהלך מצד ה"ידע" כמות שהוא, אלא מצד האמונה של ה"לא ידע" ב"ידע".

נמצאנו למדים, שמציאות הנבראים המקבלת גילוי ביום תשעה באב, היא נקודת הגילוי של ה"אין עוד מלבדו", של החיבור של הגבול בבלתי בעל גבול, וההכרה ששניהם אין נפרדות ביניהם כלל אלא "רזא דאחד", "כהדין קמצין דלבושין מיניה וביה".

אם ניגש אדם לתשעה באב באותה נקודה של אמונה גמורה שצריך לבכות, בכוחו להתחבר לשורש הבכי העליון. כאשר אדם מגיע רק עם מבט של "רבי עקיבא מצחק", הרי שכביכול בדקות הוא כופר ב"הם בוכים". האם באמת סבור הוא שחכמים לא השיגו ור' עקיבא השיג? אם כן, נמצא שכביכול ר' עקיבא צודק והם טועים, ובדקות הוא כפר ב"הם בוכים", ומהיכן יכל לינוק בכי? אבל כאשר מגיע אדם לנקודה של השתוות פשוטה, שכשם שהוא מאמין שהכל לטובה אעפ"י שהוא רואה הפוך, כך הוא מאמין שצריך לבכות - אז יכול הוא לקבל יניקה אמיתית של בכי. סוף דבר: אף אם אדם מרגיש שהוא בוכה מצד נקודת החיצוניות, עליו להאמין שהבכי בעומק נפשו בא מצד ה"לא ידע" ולא מצד הדעת, ואז - הן מצד השמחה הטמונה ביום הזה, שהוא גילוי הבלתי בעל גבול כמות - אורו של משיח - והן מצד הבכי, יקבל התקשרות ברורה בקב"ה למעלה מן הדעת האנושית.

הרב איתמר שוורץ

שיעורי מורנו הרב שליט"א מופיעים ב"קול הלשון"
ישראל 073.295.1245 | USA 718.521.5231

שאלות בכל תחומי החיים בכלל והכרת הנפש בפרט
יתקבלו בברכה במערכת השו"ת ויועברו למורנו הרב שליט"א
הכתובת לשליחת שאלות: rav@bilvavi.net
או בפקס: 03-548-0529
[בשליחת שאלה בפקס, במספר הפקס שאליו תוחזר התשובה,
נא לציין מספר פקס שזמין תמיד, או את מספר התא-הקולי של הפקס]

לברורים בנושאי "בלבבי משכן אבנה"
ניתן לפנות לנייד 052.763.8588
או לדוא"ל: info@bilvavi.net